

Костюк М. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Таврійський державний
агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

УДК 338.43:351.863
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250618.15>



ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК ВІДПОВІДЬ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У контексті зростання глобальних викликів – виснаження природних ресурсів, зміни клімату, енергетичної та продовольчої нестабільності – підприємства харчової промисловості потребують адаптації до нових економічних реалій. Одним із перспективних підходів, що здатен забезпечити довгострокову конкурентоспроможність у таких умовах, виступає **циркулярна економіка**. Її ключовими принципами є ефективне використання ресурсів, мінімізація відходів, повторне використання матеріалів та зниження негативного впливу на довкілля [1, с. 35].

Циркулярна економіка протиставляється лінійній моделі типу "взяти – зробити – утилізувати", пропонуючи натомість замкнені матеріальні потоки, які дають змогу продовжити життєвий цикл продукції. Для харчової промисловості це особливо важливо з огляду на високий рівень енергоспоживання, обсяги органічних відходів і потребу в сировинній безпеці. Крім того, сучасний споживач дедалі частіше орієнтується на екологічні та етичні характеристики продукції, що створює додаткові вимоги до бізнесу [2]. Порівняння лінійної та циркулярної моделей у харчовій промисловості представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння лінійної та циркулярної моделей у харчовій промисловості

Критерій	Лінійна модель	Циркулярна модель
Витрати на ресурси	Високі, невідновлювані	Зменшення за рахунок повторного використання
Обсяг відходів	Значний	Мінімізація, утилізація, вторинна переробка
Стратегія поводження з відходами	Утилізація або захоронення	Використання як ресурс (біогаз, компост тощо)
Вплив на довкілля	Негативний	Пом'якшений завдяки екодизайну та переробці
Конкурентоспроможність	Обмежена екологічними вимогами	Зростає за рахунок відповідності зеленим стандартам

Джерело: укладено автором на основі [1; 3; 4; 5].

Сьогодні підприємства харчової промисловості України демонструють неоднорідний рівень готовності до циркулярних трансформацій. До перспективних напрямів належать впровадження енергоощадних технологій, повторне використання побічної сировини, переробка залишкової продукції, розвиток внутрішніх замкнених циклів і залучення інвестицій у "зелені" інновації. Разом з тим, повноцінна реалізація цих підходів стримується низкою бар'єрів: відсутністю єдиного нормативного поля, фінансовими обмеженнями, нестачею інформаційної та освітньої підтримки [5, с. 28].

Методичні підходи до впровадження принципів циркулярності включають системний аналіз життєвого циклу продукції (LCA), використання ESG-індикаторів, проведення екологічного аудиту, аналіз ресурсоефективності. Завдяки цим інструментам підприємства можуть локалізувати вузлові втрати ресурсів та сформулювати точкові заходи для їх оптимізації – насамперед у логістиці, виробничих процесах, пакуванні та поводженні з відходами [6, с. 47].

Циркулярна модель створює не лише внутрішні ефекти (зниження витрат, підвищення маржинальності), але й відкриває зовнішні ринкові можливості. За даними Європейської економічної комісії, понад 50% споживачів у країнах ЄС до 2030 року надаватимуть перевагу товарам, виготовленим відповідно до стандартів сталого розвитку. Це формує додатковий експортний потенціал для українських підприємств, що впроваджують екологічно відповідальні підходи [4]. Приклади циркулярних рішень для харчових підприємств надано в табл. 2.

Таблиця 2

Приклади циркулярних рішень для харчових підприємств

Напрямок	Циркулярне рішення	Очікуваний ефект
Енергоспоживання	Встановлення біогазових установок	Зниження витрат на енергію
Відходи виробництва	Переробка органічних залишків у компост або корм для тварин	Зменшення обсягів відходів
Пакування	Повторне використання тари або біорозкладного пакування	Відповідність стандартам ЄС
Вода	Замкнуті цикли використання води у виробництві	Раціональне водоспоживання
Логістика	Скорочення транспортних витрат через оптимізацію ланцюгів постачання	Менші викиди CO ₂ , зменшення витрат

Джерело: укладено автором на основі [1; 3; 4; 5].

Інструментами інтеграції циркулярної моделі виступають: екодизайн продукції, використання багаторазового пакування, біоенергетичні рішення на основі харчових залишків, співпраця у межах індустриального симбіозу (наприклад, передача вторинної сировини іншим підприємствам). Також важливим стає розвиток партнерських екосистем між бізнесом, наукою, владою та споживачами [3; 7].

Ефективна реалізація циркулярної трансформації вимагає державної підтримки: запровадження системи стимулів (грантів, пільгових кредитів), податкових пільг, публічних закупівель "зелених" товарів та секторальних дорожніх карт. Особливу увагу слід приділити галузям із високим ресурсним навантаженням – зокрема, харчовій промисловості як одному з основних споживачів води, енергії та сировини.

Отже, циркулярна економіка не лише відповідає на сучасні екологічні, економічні та технологічні виклики, але й формує основу для сталого та конкурентоспроможного розвитку харчової промисловості України. Її впровадження потребує системного підходу, міжсекторальної взаємодії та чітко окресленої державної політики.

Список використаних джерел

1. Кириленко О. П. Циркулярна економіка як стратегія сталого розвитку / О. П. Кириленко // Економіка та держава. – 2022. – № 5. – С. 34–38.
2. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>.
3. Ellen MacArthur Foundation. Towards the Circular Economy: Economic and business rationale for an accelerated transition. – 2019. – URL: <https://ellenmacarthurfoundation.org>.
4. Європейська комісія. Дорожня карта з циркулярної економіки для ЄС. – Брюссель, 2020.
5. Желібо Ю. Є. Інституційне забезпечення циркулярної трансформації економіки України / Ю. Є. Желібо // Економічний часопис. – 2023. – № 1. – С. 27–32.
6. Рибак М. І. Ресурсощадні технології у харчовій промисловості / М. І. Рибак // Вісник харчової науки і технологій. – 2021. – № 2. – С. 45–50.
7. FAO. The State of Food and Agriculture: Food Loss and Waste. – Rome: FAO, 2022.